

Հակոբ Պարոնյան

Մեծապատիվ մուրացկանները

Ժ

Հետևինք ուրեմն Աբխտղոմ աղային, որմե վայրկյան մը չբաժնվեցանք մինչև հոս և բաժնվելիք ալ չունինք մինչև պատմությանս վախճանը: Ազնիվ ընթերցողն մինչև հոս տեսնելով գրեթե միօրինակ տեսարաններ, որք բնավ հարաբերություն չունին իրարու հետ, քանի մը անգամ մտքեն անցուց անշուշտ, թե ինչո՞ւ միայն Աբխտղոմ աղային օձիքը բռներ կերթանք և մյուս անձերն, անգամ մը ներկայացնելեն ետքը, բոլորովին կը մոռնանք: Այս պակասությունը, եթե երբեք պակասություն է, մեր վրա գրելու չէ, այլ նյութին բնությանը: Ամեն նյութ բնություն մ' ունի: Նյութ կա, որուն բնությունն է լալ, նյութ կա, որուն բնությունն է խնդալ, նյութ կա, որուն բնությունն է համոզել, նյութ կա, որուն բնությունն է հուզել, դարձյալ նյութ կա, որուն բնությունն է արձակ, ինչպես նաև կա, որուն բնությունն է ոտանավոր, վերջապես նյութ կա, որուն բնությունն է կրկնություն . . .

Յուրաքանչյուր նյութ իրեն հատուկ ընդհանուր բնութենեն զատ ունի նաև մասնավոր բնություններ: Եվ որովհետև մենք հոս ճարտասանության դաս տալու պաշտոն չունինք, համառոտիվ մեր միտքը բացատրենք և անցնինք: Մոլիերի Միզանթրոփն ալ կատակերգություն է, Լե Ֆաշեոն ալ, բայց ասոնց յուրաքանչյուրն իրարմե այնքան տարբեր մասնավոր բնություններ ունին, որ Մոլիեր չէր կարող Լե Ֆաշեոյի տեսարաններով Միզանթրոփ մը շինել, ոչ ալ Միզանթրոփի տեսարաններով Լե Ֆաշեոն գրել: Կարծեմ կրկնություն է ըսել, ես ալ ուրիշ վեպերու տեսարաններով չէի կարող գրել Մեծապատիվ մուրացկաններս, որոնց բնությունն է աներևույթ ըլլալ Աբխտղոմ աղային անգամ մը ներկայանալեն ետքը: Կը խոստովանիմ, որ եթե սույն նյութը Օվրատիոս

առներ, երգիծանք մը կը շինէր, և եթէ Մոլիեր ձեռք անցունէր, կատակերգություն մը կը հորինէր . բայց մենք, որ ապրելու պետք ունինք, ստիպված ենք ժամանակին հարմարիլ, շատ անգամ բանթալոնեն բաճկոն և երգիծանքն վեպ շինելով: Այս համառոտ բացատրութենէն ետքը դառնանք Աբիսողոմ աղային:

Աբիսողոմ աղան, ինչպէս կը հիշէ ընթերցողն, տուն դարձավ՝ շարունակելով յոր բարկությունն, զոր զգացած էր ճաշարանի մէջ ունեցած ինքնահրավեր սեղանակիցներուն վրա: Տուն դառնալուն պէս իմաց արվեցավ, որ քսանի չափ նամակներ դրկված էին իրեն: Վեր ելավ, նամակները մեկիկ մեկիկ բացավ, կարդաց, պատռեց և գետինը նետեց: Սենյակին մէջ քանի մը անգամ դառնալէն ետքը հանկարծ կանգ առավ և պռոաց .

Ասոնք զիս քթես բռնելով կողոպտե՞լ կուզեն: Սա քաղաքը գալես ի վեր վայրկյան մը ինքս իմ գլխուս շնացի . հագիվ մեկը կերթա, մյուսը կուգա, ստակ կուզե . ես սա տեղ ամենուն ստա՞կ տալու համար եկա: Ի՞նչ աներես մարդեր են . . . այսչափ աներեսություն ոչ լվսած բան է, ոչ ալ տեսնված: Եթէ վոնտեն ըսես, ո՞ր մեկը վոնտելու է, ո՞ր մեկուն հասնելու է . օրականով չորս հինգ հոգի վարձելու է, որ ուրիշ գործ չունենան, միայն եկողները վոնտեն . . . : Եթէ վոնտելու ելնես, այն ատեն ալ բոլոր քաղաքին մէջ պիտի բամբասեն զիս՝ ըսելով, թէ անքաղաքավար մարդ է, թէ ստակ չունի: Չեն ալ ուզեր, որ վրաս գեշ խոսվի . . . Աս ի՞նչ փորձանք եկավ գլխուս, տեր աստված . . . Բարով խերով ոտք չկոխեի սա քաղաքը: Գլուխ ելնելու բան չէ, շուտով աղջիկ մը գտնելու է, շոգենավ մտնելու և փախչելու է . ասոնք պիտի սնանկացնեն մարդը . . . Քաշվելու բան չէ սա . . . ճաթելու բան է: Աշխատե, արյուն քրտինք թափե, քիչ մը ստակ վաստակե և հոս եկուր վարժապետներուն, բաներուն ցրվե . ո՞ր լսված բան է սա . . .

Կարծեն այս իրիկուն բարկացած եք, ըսավ Մանուկ աղան սենյակին դուռն կանացուկ մը բանալով և ներս մտնելով:

Բարկությունն ալ խո՞սք է . իմ տեղս եթէ ուրիշ մը ըլլար, մինչև հիմա բարկութենէ ճաթած էր:

Ի՞նչ եղավ, հոգի՛ս:

Ի՞նչ կուգես, որ ըլլա . վայրկյան մը հանգիստ չեն թողուր . տուն կը նստիմ, վրաս կը թափվին, ստակ կուգեն . փողոց կելնեն, չորս կողմս կպաշարեն, ստակ կուգեն . ճաշարան կերթամ, բոլորտիքս կը շարվին, ստակ կուգեն . և ես ասոնց ձեռքին խալսելու համար տունեն փողոց, փողոցեն տուն կը վագեն: Կադաչեն, ասոնց ձեռքեն խալսելու համար ո՞ր ծակը մտնեմ, ըսե՛ ինծի:

Իրավունք ունիս . ես չե՞մ հասկնար . ինծի ալ թող տվի՞ն, որ սա թաղականին գործը պատմեն:

Քսան նամակ դեռ հիմա պատռեցի:

Ի՞նչ ըսած էին այդ նամակներուն մեջ:

Ըսած էին, թե հետս գալ կուգեին տանս վարժապետություն ընելու համար, թե գիրք մը ինծի պիտի նվիրեն եղեր, և ասոր համար քսան ոսկի տալու եմ եղեր, թե լրագրի երկու բաժանորդ գրվելու եղեր, թե . . . Ի՞նչ գիտնամ, ո՞ր մեկը համբերեմ, ո՞ր մեկն ըսեմ, դիմանալու բան չէ:

Անոնք ալ աղքատ են խեղճերն, ինչ ընեն:

Ապրելու համար թող ուրիշ գործ մը փնտրեն, արհեստ մը սորվին, վերջապես ընեն, ինչ որ կուգեն . ես ի՞նչ հանցանք ունիմ, որ կուգան գլուխս կը թափվին, եղբա՛յր . ունեցածս չունեցածս հանեմ, անո՞նց տամ:

Ի՞նչու անոնց տաս:

Մարդս քիչ մ՞ ալ ամչնալու է չճանչցած մարդուս երթամ և բարև, աստծու բարին, ինծի ստակ տուր, ըսեմ . . . դուն կրնա՞ս ըսել:

Աստված ան օրը չցցունե:

Մենյակին դուռը նորեն բացվեցավ, և քսանհինգ տարեկանի մոտ միջառասակ պատանի մը դողդողուն քայլերով ներս մտավ և նամակ մը հանձնեց Աբիսողոմ աղային, որ նամակը չբանալով հարցուց բարկությամբ .

Ի՞նչ կուզես, մարդ:

Մեջը գրված է, պատասխանեց պատանին թոթովելով:

Դուրսը մեջը քեզի ըլլա, ի՞նչ կուզես, ըսե:

Վաղը իրիկուն ներկայացում մը պիտի տամ իմ հաշվույս համար, և ձեր ազնվության օթյակի մը տոմսակ բերի:

Ես չեմ ուզեր, պատասխանեց Աբիսողոմ աղան՝ նամակը պատանվոյն երեսը նետելով: Բռնությանը գործ ալ չըլլար, ըսավ Մանուկ աղան:

Տասը տարիէ ի վեր, ըսավ պատանին, թատերական բեմին վրա կը քալեմ . . .

Թող նստեիր, պոռաց Աբիսողոմ աղան:

Եվ ազգին ծառայություն կընեմ:

Աղայություն ընեիր թո՛ղ, ինչո՞ւս պետք իմին, ատոնք պարապ խոսքեր են:

Իրավունք ունի, ատոնք պարապ խոսքեր են, կրկնեց Մանուկ աղան:

Տասը տարիէ ի վեր է, որ բարոյական դպրոցի մը մեջ ազգին վարժապետություն կընեմ:

Ի՞նչ փույթ ինծի:

Ի՞նչ փույթ անոր, արձագանք տվավ Մանուկ աղան:

Եվ իրավունք ունիմ, կարծեմ, ինծի համար տրվելիք ներկայացման ձեզի պես ազնիվ մեկն ալ հրավիրել:

Ես պետք չունիմ:

Ան պետք չունի կրկնեց Մանուկ աղան:

Եթե դուք օթյակ մը չեք ընդունիր, որո՞ւ ուրեմն տամ օթյակի տոմսակներն:

Ուր ուզես, հոն տար . ատ իմ խառնվելու բանս չէ:

Ատ իր խառնվելու բանը չէ, տղա՛ս, ըսավ Մանուկ աղան:

Կաղաչեմ, մի՛ մերժեք այս տոմսակն . եթե մերժելու ըլլաք, զիս փողոցներու մեջ խայտառակ ընելու պատճառ պիտի տաք:

Գնա՛ բանդ, ես ձանձրացա այդ տեսակ խոսքեր մտիկ ընելե:

Ան ձանձրացավ այդ տեսակ խոսքեր մտիկ ընելե, հարեց Մանուկ աղան:

Ա՛հ, եթե ասկից ձեռնունայն ետ դառնամ, իմ մահս պիտի տեսնեմ:

Քեզ մտիկ ընելու ժամանակ չունիմ:

Քեզ մտիկ ընելու ժամանակ չունի, ըսավ Մանուկ աղան:

Մեկ ոսկիի բան է, ընդունեցե՛ք զայն, կաղաչեմ, մեծ հուսով եկած եմ հոս, պարապ ետ մի դարձունեք զիս:

Դուրս ե՛լ, գնա՛, աստվածդ սիրես, քե՞զ մտիկ պիտի ընենք հոս:

Մենյակին դուռը նորեն բացվեցավ, և մազերու մեջ ճերմակ ինկած՝ հիսունը անցած մարդ մը ներս մտավ հանկարծ և յուր խոսքերն Աբիսողոմ աղային ուղղելով՝

Չե՞ս խպնիր դուն, հարցուց:

Ինչո՞ւ պիտի խպնիմ, պատասխանեց Աբիսողոմ աղան շվարելով:

Ինչո՞ւ խեղճ տղան երկու ժամե ի վեր հոս կսպասցնես: Ո՞վ կսպասցունե, ո՞վ կուզե, որ սպասե, կը վռնտեմ, չերթալ:

Կը վռնտես, բայց առանց մի ոսկի պարտքդ տալու:

Ո՞վ պարտք ունի անոր:

Դու՛ն ունիս . և եթե ան չըսեր ինձի, թե քեզմե առնելիքն այս իրիկուն պիտի առներ և ինձի պիտի տար, ես չէի տպեր այդ տոմսակներն և ներկայացման ազդերը: Երկու ժամ է, որ վարը դռան առջև կսպասեմ, որ իջնա և պարտքը տա, և դու՛ն հոս կը խաղցունես խեղճը:

Աս ի՞նչ է, ես անոր պարտք ունենա՛մ . . . ամենևին . . .

Ամենևին, ըսավ Մանուկ աղան:

Ես անպատճառ առնելիք ունիմ չըսի քեզի, պարոն տպարանապետ, ըսավ դերասանը, այլ ըսի, թե օթյակի տոմսակ մը պիտի տամ, ոսկի մը պիտի առնեմ:

Ինչո՞ւ ուրեմն խաբեցիր զիս, ստախո՛ւ:

Որպեսզի ծանուցումները ետ չմնան:

Ես քու խաղալի՞քդ եմ:

Ան քու խաղալի՞քդ է, ըսավ Մանուկ աղան:

Ինչո՞ւ խաղալիքս ըլլաս:

Թշվառակա՛ն, խայտառա՛կ, անամո՛թ, աներե՛ս . . .

Ատոնց ամենն ալ դու ես:

Դո՛ւ ես:

Ես չեմ, դու ես .

Ես չեմ, դու եսի վրա ծեծկվուք կը ծագի դերասանին և տպարարանապետին մեջ տեղ, Աբիսողոմ ու Մանուկ աղաները մեծ դժվարությամբ կը հաջողին գանոնք իրարմե բաժնել:

Վա՛ր իջեք, պոռաց Աբիսողոմ աղան գանոնք գատելեն ետքը, վար իջեք և հոն կովեցեք:

Դուն մեր կովույն խառնվելու ի՞նչ իրավունք ունիս . դուն գիս չես կրնար վռնտել . ես առնելիքս կուզեմ և ինձի պարտական եղողն ուր որ գտնեմ, հոն կրնամ մտնել:

Դուն վար իջիր, ըսավ դերասանին Աբիսողոմ աղան:

Ի՞նչպես իջնամ . տեսար, որ աչքիդ առջև ինչեր ըրավ:

Մինչև որ ան չիջնա, ես քայլ մը չեմ առներ, կրկնեց տպարանապետը:

Մինչև որ ան չհեռանա, ես չեմ կրնար փողոց ելնել, ըսավ դերասանը:

Մենք իջնանք ուրեմն, Մանուկ աղա, ըսավ Աբիսողոմ աղան:

Դերասանը Աբիսողոմ աղային ծունկերուն փաթթվելով աղաչեց, որ ոսկի մը փոխ տա գոնե: Աբիսողոմ աղան շատ ընդդիմացավ, բայց հետո տեսնելով, որ անոնց ձեռքեն ուրիշ կերպով փրկվելու ճար չկա, ակռաները կրճտելով հանեց բարկությամբ, ոսկի մը տվավ տպարանապետին, որ շնորհակալություն հայտնելով դուրս ելավ: Դերասանն ալ ներումն խնդրելով վար իջավ և գնաց:

Ասոր ի՞նչ կըսես, Մանուկ աղա:

Ըսելիք չմնաց, Աբիսողոմ աղա:

Հրամանքդ վար իջիր, դուռը գոցե և ապսպրե, որ չբանան դուռն:

Շատ լավ:

Որպեսզի այս գիշերը գոնե հանգիստ անցունենք և մեր ի՞նչ ընելիքին վրա խորհինք:

Իրավունք ունիս:

Շուտ ըրեք, վասնզի հիմա մեկիկ-մեկիկ կուգան:

Հիմա կերթամ:

Մանուկ աղան վար գնաց իրեն տված հրամանները կատարելու, և Աբիսողոմ
աղան գլուխը բարձի մը վրա դրավ քիչ մը հանգստանալու համար: